

چشم‌انداز بانکداری اسلامی

صنعتی رو به رشد در جهان

دکتر پرستو شجری*

۱. جایگاه رو به رشد بانکداری اسلامی در جهان

بانک‌های اسلامی، به طور متوسط، سالانه رشدی برابر ۲۴ درصد داشته است. در واقع میزان دارایی‌های بانک‌های کشورهای اسلامی طی سال‌های ۱۹۹۵ تا ۲۰۰۲، به طور متوسط، ۱۶ درصد افزایش یافته است و این میزان در سال‌های ۲۰۰۳-۲۰۰۹ دو برابر شده و به رقم ۳۲ درصد رسیده است. ارزش دارایی‌های این بانک‌ها اکنون به حدود ۸۵۰ میلیارد دلار رسیده و صندوق بین‌المللی پول پیش‌بینی می‌کند در سال ۲۰۱۶ به یک تریلیون دلار برسد.

دلایل این رشد سریع را می‌توان در افزایش تقاضا برای خدمات بانکداری اسلامی، رشد درآمدهای نفتی در کشورهای خاورمیانه و جذابیت خدمات مالی اسلامی حتی در میان غیرمسلمانان جستجو کرد. امام و کیبودار (۲۰۱۰) از صندوق بین‌المللی پول در تحقیقی در مورد

بانکداری اسلامی بر مبنای اصل مشارکت در سود و زیان شکل گرفته و بیشتر بر بخش‌های حقیقی اقتصاد و سرمایه‌گذاری در این بخش‌ها تأکید می‌نماید و همین امر آن را از بانکداری سنتی متفاوت می‌سازد. به عبارت دیگر، مبنای بانکداری اسلامی، تسهیم سود، مشخص بودن مسیر مصرف منابع و نظارت بر عملیات بانکی بوده و بر این اساس، در بانکداری اسلامی وجوه سپرده‌گذاران طبق موازین شرعی و حقوقی و در قالب عقود معین، سرمایه‌گذاری می‌شود. این سازوکار بانک‌های اسلامی در سال‌های اخیر، به‌خصوص پس از بحران جهانی، مورد توجه بسیاری از اقتصاددانان و بانکداران قرار گرفته و تقاضا برای خدمات بانکداری اسلامی، بیش از پیش، افزایش یافته است. آمارها نشان می‌دهد که از سال ۱۹۹۵ تا ۲۰۰۹، کل دارایی‌های

* استادیار گروه بانکداری اسلامی، پژوهشکده پولی و بانکی.

شده است بیش از ۶۰ درصد دلارهای مازاد نفتی در بانک‌های اسلامی منطقه خلیج فارس سرمایه‌گذاری شود.

جدول ۱ شمای کلی از وضعیت بانکداری اسلامی در جهان را نشان می‌دهد. مطابق این جدول، ۱۲۶ بانک اسلامی در ۲۷ کشور مختلف وجود دارد. ۸۰ بانک از کل بانک‌های اسلامی، بانک‌های کوچک بوده و دارایی‌هایی کمتر از ۳ میلیارد دلار داشته‌اند. کشورهایی

چگونگی گسترش و انتشار بانکداری اسلامی، افزایش قیمت نفت و درآمد سرانه را از مهم‌ترین دلایل گسترش بانک‌های اسلامی دانسته و ساختار ویژه بانک‌های اسلامی را کمتر مؤثر می‌دانند. همچنین بررسی آنها نشان می‌دهد که در جریان این رشد، بانک‌های اسلامی بیشتر به عنوان مکمل برای بانک‌های متعارف عمل کرده‌اند، نه جانشین. افزایش قابل ملاحظه درآمدهای نفتی در سال‌های اخیر باعث

جدول ۱- بانک‌های اسلامی در جهان به تفکیک میزان دارایی در سال ۲۰۰۹

(ارقام به میلیارد دلار)

کشور	تعداد بانک‌ها		میزان دارایی		
	کل بانک‌ها	بانک‌های اسلامی	کمتر از ۳	۳ تا ۸	بیش از ۲۰
بحرین	۵۶	۱۷	۱۴	۲	۱
بنگلادش	۴۱	۳	۳	-	-
جزایر کایمن	-	۱	۱	-	-
برونئی	-	۱	۱	-	-
مصر	۴۷	۲	۱	۱	-
گامبیا	-	۱	۱	-	-
اندونزی	۱۳۵	۱	۱	-	-
ایران*	۱۶	۱۶	۳	۵	۵
عراق	۱۸	۲	۲	-	-
اردن	۲۱	۲	۲	-	-
کویت	۳۶	۸	۴	۳	۱
لبنان	۷۱	۳	۳	-	-
مالزی	۱۳۳	۱۳	۸	۴	۱
موریتانی	-	۱	۱	-	-
پاکستان	۶۴	۹	۹	-	-
قطر	۱۶	۵	۲	۲	۱
روسیه	-	۱	۱	-	-
عربستان	۲۲	۳	-	۱	۱
سنگاپور	۱۱۱	۱	۱	-	-
سودان	۲۹	۹	۹	-	-
سوریه	۱۵	۲	۲	-	-
تونس	۳۹	۱	۱	-	-
ترکیه	۸۷	۴	-	۴	-
امارات	۳۹	۱۰	۲	۶	۱
انگلستان	-	۵	۵	-	-
یمن	۱۳	۴	۴	-	-
فلسطین	۶	۱	۱	-	-

*تفکیک بانک‌ها بر اساس دارایی‌ها در ایران مربوط به سال ۲۰۰۸ می‌باشد.

منبع: www.bankscope.com

جدول ۲- بانک‌های ایران به تفکیک میزان دارایی‌ها در سال ۲۰۰۸

(ارقام به میلیارد دلار)

کمتر از ۳	۳ تا ۸	۸ تا ۲۰	بیش از ۲۰
کارآفرین	پاسارگاد	پارسیان	ملی
سرمایه	رفاه	مسکن	ملت
	صنعت و معدن	کشاورزی	صادرات
	سامان		تجارت
	توسعه صادرات ایران		سپه

بانک‌ها

بخش نوپا اما سودآور در سطح بانکداری بین‌المللی مطرح شود و به عقیده بسیاری از کارشناسان اقتصادی و امور بانکی، این بانکداری توانسته خود را به عنوان یک سیستم مالی کارا در جهان معرفی کند. در کشورهای غیراسلامی نیز گرایش زیادی به سمت ایجاد بانک‌های اسلامی و یا بازنمودن باجه‌های اسلامی در بانک‌های بزرگ آنها دیده می‌شود. در حال حاضر، توجه بانکداران و مدیران مؤسسات مالی، صندوق‌های سرمایه‌گذاری کم‌خطر و حتی صندوق‌های بازنشستگی غرب نیز به کانون‌های مالی اسلامی، از جمله مالزی و خلیج فارس (به ویژه بحرین)، جلب شده است.

گسترش و موفقیت بانکداری اسلامی در نقاط دیگر جهان نیز به چشم می‌خورد. بر اساس آمار اعتبار خدمات مالی^۳ در بریتانیا، حساب‌هایی که خواستار تسهیلات بانکی مبنی بر قوانین شرع اسلام هستند، از ۲۰۰ میلیارد دلار به ۵۰۰ میلیارد دلار افزایش یافته و هر سال نیز ۱۰ تا ۱۵ درصد افزایش می‌یابد. «بانک اسلامی بریتانیا» که سپتامبر ۲۰۰۴ آغاز به کار کرد، خدمات پستی و تلفنی را فراتر از شعب خود در لندن، بیرمنگام و لستر به مسلمانان ارائه می‌دهد و همچنین اخیراً در سراسر این کشور شعبی را تأسیس کرده است. بانک دویچه، بزرگترین بانک آلمان نیز در راستای افزایش مشتریان و جمعیت مسلمانان خدمات خاصی را بر اساس قوانین اسلامی و قانون شرع ارائه می‌کند.

تمایل سرمایه‌گذاران بین‌المللی به متنوع‌سازی سرمایه‌گذاری‌ها، از نقطه نظر جغرافیایی و کیفی، باعث شده تا آنها در بسیاری از موارد، منطقه خلیج فارس و بانک‌های اسلامی آن را در سرمایه‌گذاری خود در نظر بگیرند. در همین راستا بسیاری از بانک‌های بزرگ غربی نیز شعبه‌هایی را در کشورهای اسلامی تأسیس نموده و خدمات خود را با موازین شریعت اسلامی همسو کرده‌اند. به عنوان مثال می‌توان به فعالیت بانک HSBC^۴ به عنوان یکی از بزرگترین گروه‌های

همچون بحرین با ۱۷، قطر با ۵، عربستان سعودی با ۳، امارات متحده عربی با ۱۰، مالزی با ۱۳، ترکیه با ۴ و کویت با ۸ بانک اسلامی، بیشترین میزان از دارایی‌های بانک‌های اسلامی در جهان را دارا می‌باشند.^۲

در میان کشورهای مسلمان، مالزی و بحرین در سال‌های اخیر تلاش زیادی در جهت رشد و گسترش بانک‌های اسلامی انجام داده و به نوعی در ارائه خدمات مالی اسلامی پیشرو بوده‌اند. سهم خدمات بانکی اسلامی در مالزی، هم اکنون بالغ بر ۱۲ درصد کل نظام بانکی این کشور می‌باشد و در ۶ کشور عضو شورای همکاری خلیج فارس نیز بالغ بر ۱۷ درصد کل دارایی‌های بانکی را خدمات مالی اسلامی تشکیل می‌دهد. به عبارت دیگر، از آنجا که کشورهای خاورمیانه مرکز اصلی بانکداری اسلامی هستند، مالزی نیز موقعیت خود را به منظور نشان‌دادن این بخش به عنوان یک مرکز محرکه مالی اسلامی اصلی قدرت بخشیده است و بیشترین تعداد بانک‌های اسلامی در میان ۱۵ بانک برتر متعلق مالزی می‌باشد (جدول ۳).

در آسیای جنوب شرقی نیز بانکداری اسلامی در حال رشد بوده و علاوه بر مالزی، که در این عرصه به عنوان یک قطب قوی شناخته شده است، اندونزی، تایلند و سنگاپور نیز بخش بانکداری اسلامی خود را توسعه داده‌اند. تونس و مراکش نیز در سال ۲۰۱۰ نخستین بانک‌های اسلامی خود را تأسیس کردند.

در حال حاضر بانکداری اسلامی توانسته است به عنوان یک

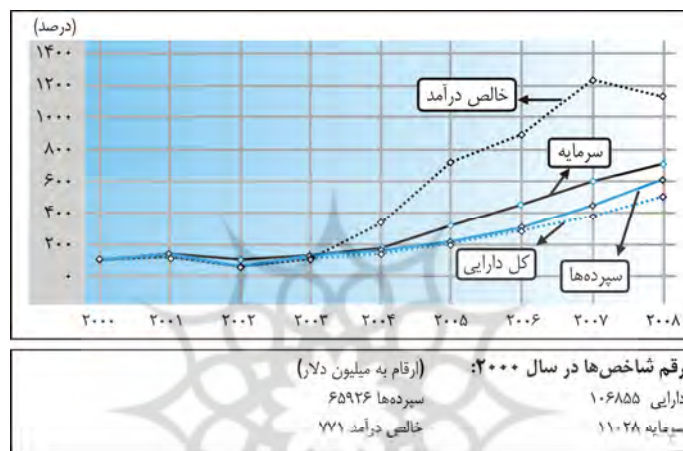
دلایل این رشد سریع را می‌توان در افزایش تقاضا برای خدمات بانکداری اسلامی، رشد درآمدهای نفتی در کشورهای خاورمیانه و جذابیت خدمات مالی اسلامی حتی در میان غیرمسلمانان جستجو کرد

که مشاهده می‌شود، کل دارایی‌ها، سپرده‌ها و سرمایه در بانک‌های اسلامی در این سال‌ها روندی فزاینده داشته است. فقط شاخص خالص درآمد، علی‌رغم روند فزاینده در سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۷، در سال ۲۰۰۸ کاهش نشان می‌دهد. بر این اساس، بحران اخیر مالی جهانی

بانکداری در جهان و سومین بانک بزرگ جهان در مالزی اشاره کرد. همچنین در سال ۲۰۰۴، هلدینگ‌های HSBC بخشی از وام‌های مسکن را به صورت شبه اسلامی ارائه کردند. بانک هانگ‌سنگ، دومین بانک بزرگ هنگ‌کنگ که بخشی از بانکداری بزرگ HSBC

نمودار ۱ - روند رشد چهار شاخص خالص درآمد، سرمایه، کل دارایی‌ها و سپرده‌ها در کل بانک‌های اسلامی (۲۰۰۸-۲۰۰۰)

(رشد شاخص‌ها بر اساس سال پایه ۲۰۰۰)

منبع: www.bankscope.com

در سال ۲۰۰۷ نه تنها تأثیری منفی بر روند افزایشی دارایی‌ها، سرمایه و قدرت جذب سپرده‌ها در این بانک‌ها نداشته است، بلکه این سه شاخص به روند صعودی خود ادامه داده‌اند. این بحران تنها توانسته است خالص درآمد بانک‌های اسلامی را تحت تأثیر قرار دهد. البته این

محسوب می‌شود نیز بخش سرمایه‌گذاری‌های اسلامی خود را فعال کرد.

نمودار ۱ نشان‌دهنده روند تغییرات چهار شاخص مهم بانکی در کل بانک‌های اسلامی در سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۸ می‌باشد. همان‌طور

جدول ۳ - سهم دارایی‌های بانک‌های اسلامی در هفت کشور منتخب در سال ۲۰۰۸

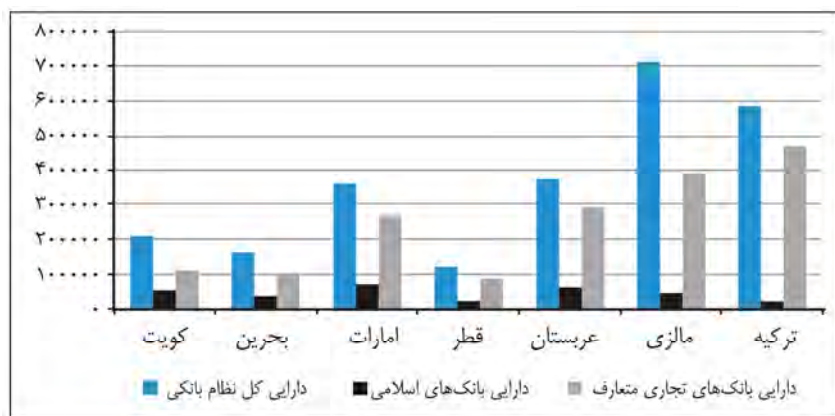
(ارقام به میلیون دلار)

کشور	دارایی کل نظام بانکی	دارایی بانک‌های اسلامی	دارایی بانک‌های تجاری متعارف	سهم دارایی اسلامی از مجموع دارایی در بانک‌های تجاری متعارف و اسلامی (درصد)	سهم دارایی بانک‌های اسلامی از کل دارایی در سیستم (درصد)
کویت	۲۰۵۸۹۰	۵۱۵۰۷	۱۱۰۵۰۲	۳۲	۲۵
بحرین	۱۵۷۰۰۸	۳۴۳۳۱	۹۳۴۶۲	۲۶	۲۱
امارات	۳۶۱۹۹۶	۶۸۷۴۴	۲۶۹۰۹۳	۲۰	۱۸
قطر	۱۱۷۴۱۲	۱۸۹۶۰	۸۴۶۴۶	۱۸	۱۶
عربستان	۳۷۳۳۹۰	۵۹۴۶۰	۲۹۲۶۰۹	۱۷	۱۵
مالزی	۷۱۳۱۴۰	۴۱۷۲۱	۳۸۹۱۶۰	۱۰	۵/۸
ترکیه	۵۸۷۰۲۸	۱۶۸۵۶	۴۷۰۸۸۴	۳	۲/۸

منبع: محاسبات بر اساس داده‌های بانک اسکوپ.

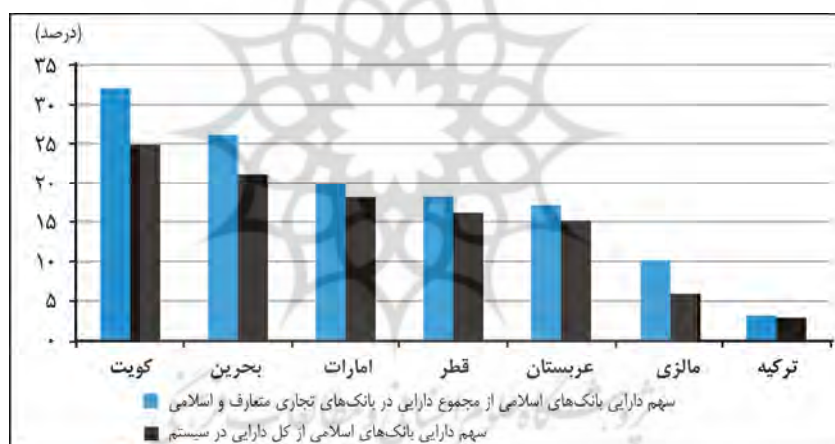
نمودار ۲- دارایی‌های بانک‌های اسلامی در هفت کشور منتخب در سال ۲۰۰۸

(ارقام به میلیون دلار)

نمودار ۳- سهم دارایی‌های بانک‌های اسلامی در سیستم بانکی در

هفت کشور منتخب در سال ۲۰۰۸

اساس چهار شاخص مهم خالص درآمد، کل دارایی‌ها، سپرده و سرمایه می‌باشد. بانک‌های «الرجهی»، و «خانه مالی کویت» با توجه به هر چهار شاخص بانکی، در میان دیگر بانک‌های اسلامی، از رتبه بهتری برخوردارند.

۲. تحلیلی بر شاخص‌های کلیدی از عملکرد بانک‌های اسلامی

در بخش قبل، جایگاه بانک‌های اسلامی در جهان و همچنین بانک‌های اسلامی برتر، به همراه روند تغییرات چند شاخص مهم در این بانک‌ها در سال‌های اخیر مورد بررسی قرار گرفت. در این قسمت عملکرد این بانک‌ها از طریق بررسی ترازنامه و حساب سود و زیان آنها بررسی می‌شود.

چهار شاخص در سال ۲۰۰۲ کاهش کمی داشته‌اند که می‌توان دلیل آن را در مسائل و آشفتگی‌های اواخر سال ۲۰۰۱ و اوایل ۲۰۰۲ در جهان و به‌خصوص در منطقه خاورمیانه جستجو کرد.^۵ همان‌طور که در جدول ۱ مشاهده شد، ۷ کشور دارای بیشترین تعداد بانک‌های اسلامی بر اساس میزان دارایی‌های خود بوده‌اند. بر همین اساس، جدول ۲ نشان‌دهنده کل دارایی‌های بانک‌های اسلامی در مقایسه با بانک‌های تجاری متعارف آنها در سال ۲۰۰۸ می‌باشد.

در میان این هفت کشور منتخب، سهم دارایی‌های بانک‌های اسلامی نسبت به مجموع دارایی‌ها در کویت با ۲۵ درصد بالاترین سهم نسبت به دیگر کشورها می‌باشد و بحرین با ۲۱ درصد در جایگاه دوم قرار گرفته است.

جدول ۴ نشان‌دهنده ۱۵ بانک برتر در میان بانک‌های اسلامی بر

جدول ۷- پانزده بانک برتر اسلامی با توجه به چهار شاخص (خالص درآمد، کل دارایی‌ها، سرمایه و سپرده‌ها) در سال ۲۰۰۹

(ارقام به هزار دلار)

رتبه	سپرده‌ها	رتبه	سرمایه، حقوق صاحبان سهام	رتبه	کل دارایی‌ها	رتبه	خالص درآمد	کشور**	بانک
۱	۳۴,۳۹۰,۴۰۲	۲	۷,۶۶۴,۲۴۰	۱	۴۵,۵۲۷,۹۲۲	۱	۱,۸۰۴,۵۸۷	SA	بانک الرجھی
۷	۷,۹۸۱,۳۱۹	۴	۲,۵۲۷,۱۴۳	۷	۱۰,۷۸۹,۲۰۴	۲	۳۵۵,۶۸۷	QA	بانک اسلامی قطر
۳	۱۷,۸۷۴,۶۳۶	۵	۲,۴۴۵,۴۴۶	۳	۲۲,۹۵۵,۵۶۱	۳	۳۳۰,۱۰۲	AE	بانک اسلامی دبی
۲	۲۹,۷۲۴,۵۴۷	۳	۵,۳۶۸,۱۹۸	۲	۳۹,۳۶۷,۸۵۲	۴	۲۵۰,۳۴۹	KW	خانه مالی کویت
۱۵	۴۰۳,۸۷۴	۸	۱,۳۷۷,۲۲۵	۱۳	۶,۶۲۷,۴۱۸	۵	۲۴۱,۹۵۱	QA	مصرف الریان
۱۰	۶,۰۹۳,۷۶۹	۹	۱,۲۰۶,۹۲۲	۱۱	۷,۸۷۳,۴۹۹	۶	۲۰۶,۴۵۲	TR	بانک مشارکت آسیا (ترکیه)
۱۴	۴۸۹,۸۴۶	۱	۹,۰۶۱,۸۴۶	۵	۱۳,۵۱۶,۷۶۹	۷	۱۹۲,۰۰۰	SA	بانک توسعه اسلامی
۵	۱۰,۹۹۹,۲۰۰	۷	۱,۷۳۶,۸۰۰	۶	۱۳,۱۶۶,۳۰۰	۸	۱۶۷,۴۰۰	BH	گروه بانکی البراکا
۱۲	۴,۶۱۶,۳۳۹	۱۰	۸۰۰,۶۵۷	۱۴	۵,۸۳۵,۱۳۳	۹	۱۱۴,۹۶۴	TR	بانک مشارکت مالی ترکیه
۸	۷,۷۳۲,۲۶۴	۱۳	۷۲۶,۳۳۱	۸	۹,۶۵۹,۷۸۷	۱۰	۱۰۱,۴۶۲	MY	می بانک اسلامی برهاد
۱۳	۴,۵۴۷,۴۴۹	۱۴	۴۰۸,۸۶۰	۱۵	۵,۲۵۹,۲۱۲	۱۱	۷۹,۸۳۵	MY	بانک ای ام اسلامی برهاد
۶	۸,۳۵۸,۲۴۸	۱۲	۷۲۸,۴۴۹	۹	۹,۳۶۹,۳۶۷	۱۲	۵۹,۹۸۱	MY	بانک اسلامی مالزی برهاد
۹	۷,۵۱۰,۲۷۳	۱۵	۲۵۴,۳۶۱	۱۰	۷,۹۸۰,۷۸۹	۱۳	۳۶,۱۳۴	MY	بانک اسلامی (CIMB) برهاد
۱۱	۵,۶۱۶,۲۲۹	۱۱	۷۸۲,۲۷۴	۱۲	۶,۸۸۶,۳۰۸	۱۴	۳۵,۴۸۰	AE	بانک اسلامی امارات
۴	۱۳,۴۷۸,۰۶۷	۶	۱,۹۴۵,۴۰۵	۴	۱۷,۴۴۹,۶۹۳	۱۵	۲۱,۲۶۶	AE	بانک اسلامی ابوظبی

* بانک‌های ایران در این مقایسه لحاظ نشده‌اند.

** (AE) امارات متحده عربی، (MY) مالزی، (BH) بحرین، (SA) عربستان سعودی، (TR) ترکیه، (QA) قطر و (KW) کویت.

منبع: www.bankscope.com

تحلیل‌های مقایسه‌ای انجام شود. به همین منظور در جداول ۵ و ۶ ترانزنامه و حساب سود و زیان بانک‌های اسلامی در مقایسه با بانک‌های تجاری در سال ۲۰۰۸ آورده شده است.

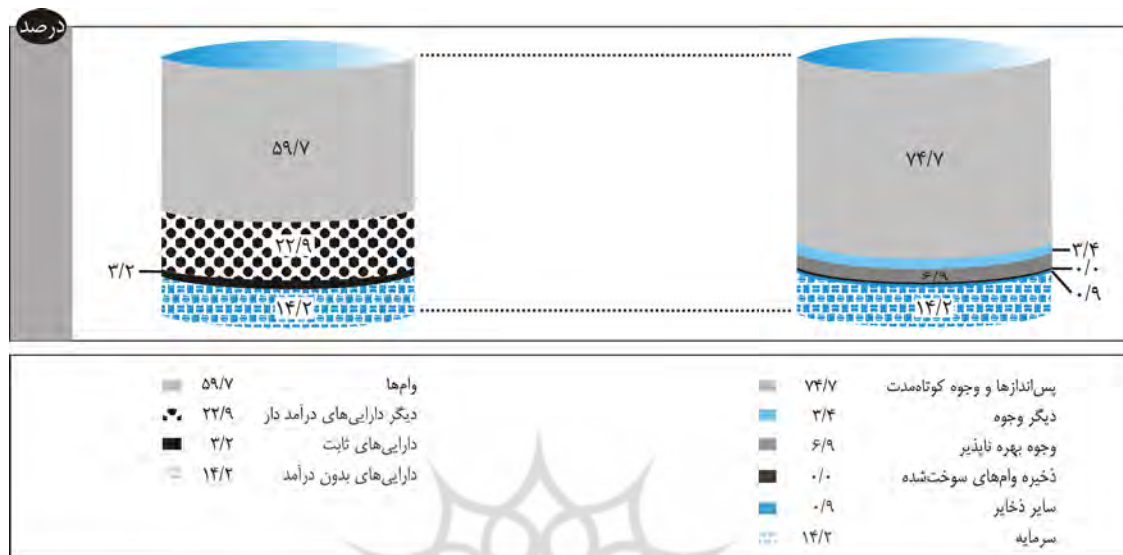
در جدول ۵ چهار شاخص مهم عملکرد بانک‌ها، سپرده، سرمایه، وام و دارایی‌های درآمد دار به کل دارایی‌ها در بانک‌های اسلامی و تجاری، در ۷ کشور منتخب، مورد مقایسه قرار گرفته است.

نسبت سرمایه به دارایی، که به آن نسبت کفایت سرمایه گفته می‌شود، بیانگر میزان حمایت از سپرده‌گذاران و اعتباردهندگان، در مقابل ضررهای غیرقابل پیش‌بینی می‌باشد که ممکن است بانک با

بررسی ترانزنامه و حساب سود و زیان بانک‌ها این امکان را می‌دهد که عملکرد فعالیت‌های یک بانک در مقایسه با دیگر بانک‌ها و همچنین سال‌های گذشته خود، مورد تحلیل قرار بگیرد. به عبارت دیگر تجزیه و تحلیل نسبت‌های مالی اهدافی از قبیل تشخیص منابع، کیفیت و ثبات درآمدهای بانکی، مکفی بودن نقدینگی و کفایت سرمایه را دنبال می‌کند. این بررسی‌ها ارزیابی کار مدیریت را ممکن ساخته و نشانگر توانایی رقابت بانک می‌باشد. بدین منظور نسبت‌هایی مانند شاخص‌های سودآوری و کفایت سرمایه و نقدینگی مورد بررسی قرار می‌گیرد. البته نسبت‌های مطلق گمراه‌کننده‌اند و بهتر است که

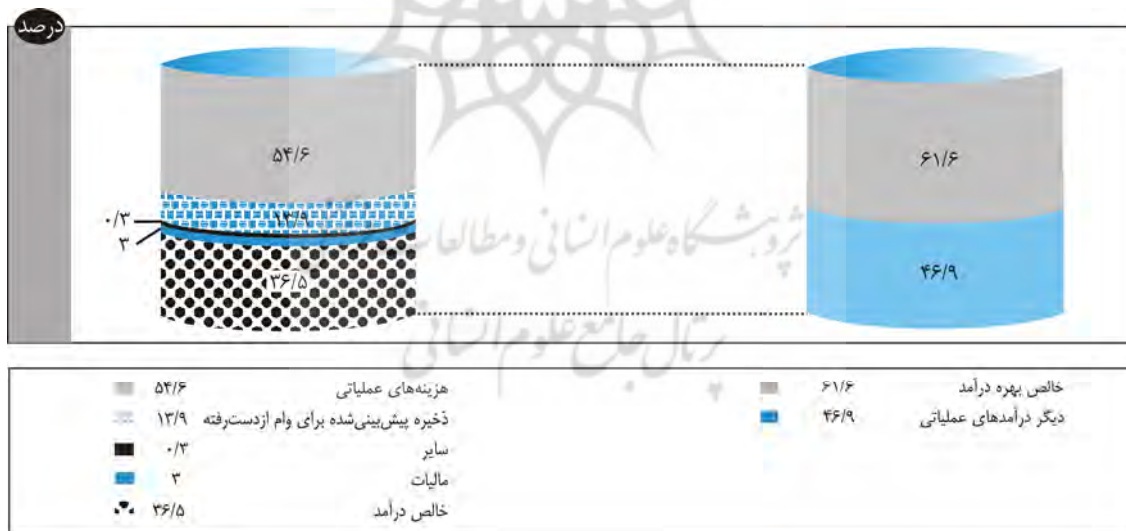
نمودار ۴- ساختار ترازنامه کل بانک‌های اسلامی در سال ۲۰۰۸

درصدها نسبت به کل دارایی‌ها می‌باشد (۶۲۳ میلیارد دلار = ۱۰۰ درصد)

نمودار ۵- ساختار حساب سود و زیان کل بانک‌های اسلامی در سال ۲۰۰۸

درصدها نسبت به درآمدهای عملیاتی می‌باشد (۲۵ میلیارد دلار = ۱۰۰ درصد)

به کل دارایی‌ها می‌باشد که نشان‌دهنده این است که چه مقدار از دارایی‌ها، توسط مدیریت، در امور مولد به کار گرفته می‌شود. این دو نسبت ریسک‌پذیری بانک را در راستای درآمدزایی نشان می‌دهند. در ترکیه و عربستان سعودی نسبت وام به دارایی در بانک‌های اسلامی از بانک‌های تجاری بیشتر و نسبت دیگر دارایی‌های درآمددار در بانک‌های اسلامی بحرین، کویت و امارات بالاتر از بانک‌های

آنها مواجه شود. در واقع این نسبت مقاومت بانک را نسبت به مشکلات اقتصادی نشان می‌دهد. این نسبت یکی از مهم‌ترین شاخص‌هایی است که توسط قانون‌گذاران بانکی و تحلیلگران اعتباری مورد بررسی قرار می‌گیرد. این نسبت در تمامی بانک‌های اسلامی این ۷ کشور، از بانک‌های تجاری آنها بیشتر بوده است. دو نسبت مهم دیگر، نسبت وام و دیگر دارایی‌های درآمددار

جدول ۵- ترازنامه بانک‌های اسلامی در مقایسه با ترازنامه بانک‌های تجاری در هفت کشور منتخب در سال ۲۰۰۸

(درصد)

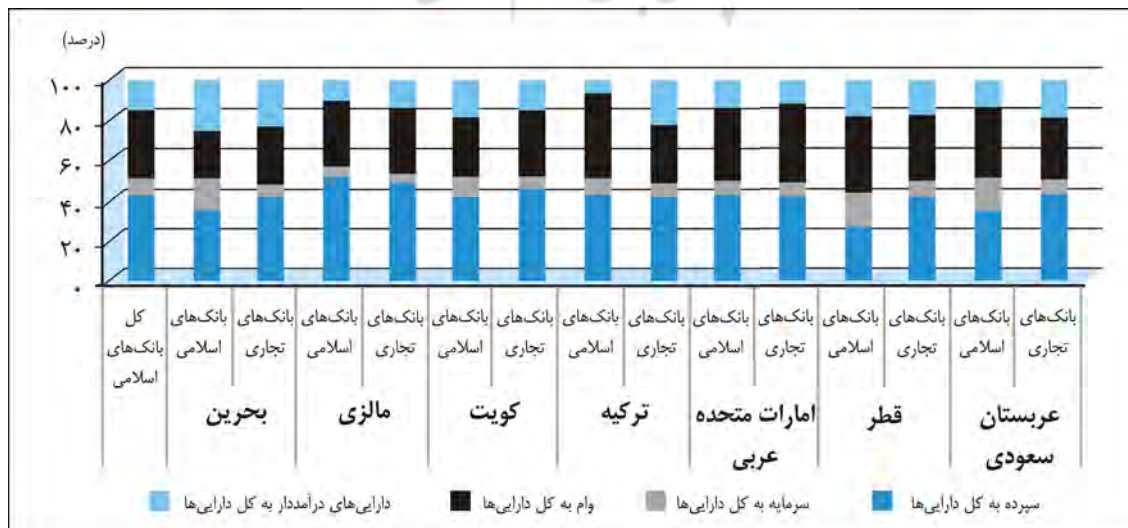
شاخص	کشور		
	سپرده به کل دارایی‌ها	سرمایه به کل دارایی‌ها	وام به کل دارایی‌ها
کل بانک‌های اسلامی در جهان	۷۴/۴	۱۳/۸	۵۹/۶
بحرین	بانک‌های اسلامی	۲۴/۶	۴۰/۹
	بانک‌های تجاری	۷۱/۲	۳۹/۲
مالزی	بانک‌های اسلامی	۷/۶	۵۳/۸
	بانک‌های تجاری	۸۴/۳	۱۶/۴
کویت	بانک‌های اسلامی	۱۸/۱	۵۲/۶
	بانک‌های تجاری	۷۴/۷	۳۲/۷
ترکیه	بانک‌های اسلامی	۱۴/۵	۶۱
	بانک‌های تجاری	۸۶/۲	۲۶/۸
امارات متحده عربی	بانک‌های اسلامی	۱۲/۷	۷۵/۳
	بانک‌های تجاری	۷۷/۹	۱۲/۱
قطر	بانک‌های اسلامی	۲۶/۱	۶۱/۵
	بانک‌های تجاری	۴۳	۲۸/۳
عربستان سعودی	بانک‌های اسلامی	۱۴/۱	۶۱/۶
	بانک‌های تجاری	۷۹/۱	۳۲/۴
	بانک‌های اسلامی	۲۸/۱	۶۳/۸
	بانک‌های تجاری	۸۱/۲	۳۵/۲

منبع: محاسبات بر اساس داده‌های بانک اسکوپ.

در جدول ۶ چهار شاخص مهم در حساب سود و زیان بانک‌ها (خالص درآمدهای بهره‌ای، هزینه، ذخیره پیش‌بینی‌شده برای وام ازدست‌رفته و خالص درآمد نسبت به درآمدهای عملیاتی) در بانک‌های

تجاری بوده است. نسبت دیگر نیز سپرده به کل دارایی‌ها بوده که این نسبت در ترکیه، امارات و مالزی در بانک‌های اسلامی کمی بیشتر از بانک‌های تجاری بوده است.

نمودار ۶- ترازنامه بانک‌های اسلامی در مقایسه با ترازنامه بانک‌های تجاری در هفت کشور مختلف در سال ۲۰۰۸

جدول ۶- حساب سود و زیان بانک‌های اسلامی در مقایسه با حساب سود و زیان بانک‌های تجاری در هفت کشور مختلف در سال ۲۰۰۸

(درصد)

کشور	شاخص	خالص درآمدهای بهره‌ای به عملیاتی	هزینه عملیاتی به درآمدهای عملیاتی	ذخیره پیش‌بینی شده برای وام از دست‌رفته به درآمدهای عملیاتی	خالص درآمد به عملیاتی
کل بانک‌های اسلامی در جهان		۶۲/۷	۵۷/۱	۱۳/۹	۳۵/۲
بحرین	بانک‌های اسلامی	۴۴/۵	۴۳/۱	۵/۸	۴۹/۳
	بانک‌های تجاری	۷۰/۱	۴۸/۶	۱۲/۷	۳۳/۵
مالزی	بانک‌های اسلامی	۹۳/۸	۵۲/۱	۱۹/۶	۲۶/۶
	بانک‌های تجاری	۶۹	۴۲	۱۱/۱	۳۴/۳
کویت	بانک‌های اسلامی	۴۶	۵۲/۱	۲۶/۹	۲۱/۸
	بانک‌های تجاری	۷۳/۴	۳۰/۲	۴۴/۷	۱۲/۴
ترکیه	بانک‌های اسلامی	۶۱/۸	۴۶/۶	۱۸/۳	۲۷/۷
	بانک‌های تجاری	۷۲/۴	۴۹/۷	۱۳	۳۰/۵
امارات متحده عربی	بانک‌های اسلامی	۵۵/۸	۴۰/۱	۱۰/۷	۳۵/۶
	بانک‌های تجاری	۶۴/۹	۳۵/۷	۱۲/۸	۴۹
قطر	بانک‌های اسلامی	۶۶/۸	۳۰/۱	۲/۲	۸۰/۵
	بانک‌های تجاری	۶۰/۶	۲۸/۱	۳/۵	۶۴/۷
عربستان سعودی	بانک‌های اسلامی	۸۰	۳۳/۹	۱۰/۱	۵۹/۶
	بانک‌های تجاری	۶۹/۶	۳۸/۱	۴/۷	۴۷/۴

نسبت بیشتر از بانک‌های تجاری بوده است.

نسبت هزینه عملیاتی، یکی از مهم‌ترین نسبت‌هایی است که جهت بررسی عملکرد یک بانک مورد بررسی قرار می‌گیرد. هزینه عملیاتی شامل هزینه‌های پرسنلی (حقوق و مزایا)، هزینه‌های ساختمان (اجاره، ملزومات، بیمه)، هزینه‌های ناشی از کاهش ارزش و استهلاک دارایی‌های ثابت، هزینه‌های تبلیغات و سایر هزینه‌های خدماتی می‌شود. هزینه‌های پرسنلی معمولاً بزرگ‌ترین قسمت از هزینه‌های عملیاتی است. شناخت ساختار هزینه‌های عملیاتی یک بانک برای ارزیابی سطح این هزینه‌ها و تخصیص منابع انسانی و ماهیت فعالیت‌ها و معاملات بانکی امری ضروری به‌شمار می‌رود. در واقع این نسبت نشان‌دهنده بهره‌وری کارکنان و کارآیی سیاست‌های کارمندی در یک بانک است. همان‌طور که ملاحظه می‌شود این نسبت در بانک‌های اسلامی چهار کشور مالزی، کویت، امارات و قطر بیشتر از بانک‌های تجاری بوده است.

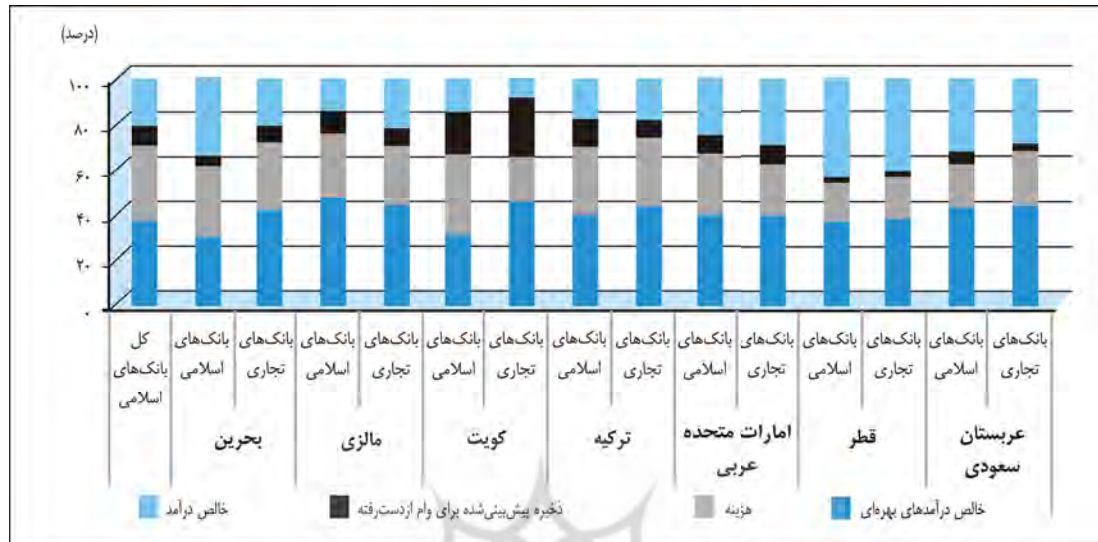
نسبت ذخایر وام‌های از دست‌رفته و یا پوشش زیان ناشی از وام‌ها می‌تواند دیدگاه مفیدی نسبت به کیفیت ترکیب وام بانک و وام‌های بلاوصول ارائه دهد. معمولاً در بسیاری از کشورها مقررات سختی

اسلامی و تجاری در سال ۲۰۰۸ برای ۷ کشور منتخب مورد مقایسه قرار گرفته است.

به طور کلی در تجزیه و تحلیل حساب سود و زیان، بانکی که درآمد آن به طور قابل ملاحظه‌ای کمتر از متوسط درآمدهای گروه مشابه خود است، قدرت رقابتی خود را در گروه از دست خواهد داد. نسبت خالص درآمدهای بهره‌ای در کل بانک‌های اسلامی در سال ۲۰۰۸ برابر ۶۲ درصد بوده و این نسبت در بانک‌های اسلامی کشورهای کویت، قطر و عربستان بیشتر از بانک‌های تجاری بوده است. بررسی نسبت درآمدهای بهره‌ای در بانک‌های اسلامی و تجاری نشان می‌دهد که در سه کشور عربستان سعودی، قطر و مالزی این

توجه به نوآوری و ارائه ابرازهای جدید و نوین در بانک‌های اسلامی می‌تواند مزیت‌های این نوع بانکداری را در یک چارچوب عملی و قابل اجرا برجسته کرده و آن را در سطح بین‌المللی معرفی نماید و در نتیجه زمینه‌های گسترش هر بیشتر آن فراهم آید

نمودار ۷- تراز سود و زیان بانک‌های اسلامی در مقایسه با ترازنامه بانک‌های تجاری در هفت کشور مختلف در سال ۲۰۰۸

چه بیشتر آن را فراهم آورد. در همین راستا، توجه به نوآوری و ارائه ابزارهای جدید و نوین در بانک‌های اسلامی می‌تواند مزیت‌های این نوع بانکداری را در یک چارچوب عملی و قابل اجرا برجسته کرده و آن را در سطح بین‌المللی معرفی نماید و در نتیجه زمینه‌های گسترش هر بیشتر آن فراهم آید.

پی‌نوشت‌ها:

- 1- Imam Patrick and Kpodar Kangni
- ۲- داده‌ها مطابق با اطلاعات داده‌شده توسط بانک اسکوپ در سال ۲۰۱۰ بوده است.
- 3- Financial Services Authority (FSA)
- 4- Hong kong and Shanghai Banking Corporation (HSBC)
- ۵- حمله ۱۱ سپتامبر
- ۶- بالتروپ، کریستوفر. جی. (۱۳۸۶). تفسیر گزارش‌ها و صورت‌های مالی بانک‌ها. تهران: پژوهشکده پولی و بانکی.

منابع و مآخذ

- بالتروپ، کریستوفر. جی. (۱۳۸۶). تفسیر گزارش‌ها و صورت‌های مالی بانک‌ها. تهران: پژوهشکده پولی و بانکی.
- Patrick, Imam & Kangni, Kpodar. (2010). *Islamic Banking: How Has it Diffused?* Washington D.C: International Monetary Fund.
- www.bankscope.com

برای طبقه‌بندی وام و کفایت ذخایر پوشش‌دهنده زیان ناشی از وام‌ها وجود دارد. نسبت ذخیره وام‌های ازدست‌رفته در بانک‌های اسلامی مالزی، ترکیه و عربستان بیشتر از بانک‌های تجاری بوده است.

۳. جمع‌بندی

تقاضا برای خدمات بانک‌های اسلامی به‌خصوص در سال‌های اخیر روندی رو به رشد را طی کرده است. اگر چه بانک‌های اسلامی نمی‌توانند به عنوان رقیبی جدی برای بانک‌های بزرگ دنیا معرفی شوند، اما توجه به سازوکار بانک‌های اسلامی، در سال‌های اخیر فرصت بسیار مناسبی را برای این بانک‌ها جهت گسترش هر چه بیشتر و به‌دست‌آوردن سهم جهانی بالاتر فراهم آورده است. در حقیقت می‌توان با یک نگرش واقع‌بینانه، بانکداری اسلامی را به عنوان یک مکمل برای صنعت بانکداری جهان مورد توجه قرار داد.

به طور کلی در مسیر پیشرفت و توسعه، پاسخ به افزایش تقاضا در سیستم بانکداری اسلامی هنوز با چالش‌های متعددی روبه‌رو است. یکی از مهم‌ترین مسائل پیش رو برای این صنعت، مطابقت با اصول شریعت و همسویی با استانداردهای بانکداری بین‌المللی است. دومین مسأله مهمی که می‌بایست در این خصوص مدنظر قرار گیرد این است که نمی‌توان به بانک‌های اسلامی به عنوان یک جانشین برای بانک‌های متعارف در سطح بین‌المللی نگریست. بلکه در این صنعت بانکداری، ارائه خدمات و محصولات مختلف و متفاوت از آنچه در سیستم متعارف ارائه می‌شود، می‌تواند زمینه گسترش و توسعه هر